

storijska zbirka sa historijskim portretima, historijskim oružjem, historijskim kostimima i raznim historijskim objektima, koji ilustriraju najvećim delom noviju istoriju srpsku (Karadžordjevu i Miloševu epohu). Najzad moderna galerija, u kojoj su zastupani skoro svi slikari srpski XIX. stoleća i u kojoj soba Djoke Krstića zauzima najvidnije mesto.

Zbirke su, istina skromne, ali su one danas bolje organizovane i bolje izložene, nego što su bile pre rata. Veliki deo objekata

nije mogao biti izložen zbog toga, što bi njihov prenos iznosio vrlo velike svote novaca (na pr. sva lapidaria) ili što restauracija objekata i njihovo spremanje za izlaganje iziskuje vrlo mnogo vremena.

Da bi se zbirke Narodnog Muzeja razvile, mora se što prije muzeju obezbediti monumentalna zgrada, o kojoj uprava muzeja još jednako sanja. Verovatno će definitivno utvrđivanje generalnog plana Beograda doprineti, da se taj san pretvori u javu.

Dr. Vlad. R. Petković.

GDE SU BILE NEMANJINE REKE?

Ovo pitanje raspravljao je pok. St. Novaković u članku *Zemljište radnje Nemanjine* (*Godišnjica Čupićeva*, god. I, 1877.). No i posle ovoga rada Novakovićevog ostalo je nerešeno: gde su upravo Nemanjine Reke?

U Novakovićevom radu može se ovo citati: (Iz *Жития краль сръбьскыныхъ*, str. 4) »доспѣвьшоу же емоу до реда юнощьска и къ законьномуу бракуоу съчетати и, поетъ же по законуу себѣ женоу именовъ Анноу, и дана бистъ емоу честь отъчства лѣго, вьсточна страна, рекома я Топлица, Ибрь же и Расина и глаголемыя Рѣкы« (str. 172).

»U gore navedenom kritičkom tekstu Iv. Pavlovića naštampano je posle imenovanja Ibra, Rasine i Toplice još: и глаголемыя Рѣкы — Tekst je uzet iz kralja Stevana. U izdanju su toga spomenika osobna imena pisana malim slovima, kao što se i u starim rukopisima pišu. U tome svom izdanju Iv. Pavlović nas je opomenuo, da se gorne reči mogu uzeti i u opštem i u osobnom značenju. Valja dakle i na to obratiti pozor. Da se imenom Рѣкы može zvati predeo pokazuje dalje priča naših izvora o samom Nemanji, koja kazuje da je on od Grka osvojio predeo s takovim imenom. Da onaj, koji je ono poznije uzeo od Grka, nije bio u očeviskom delu Nemanjinu jasno je. Ostaje pitanje, ima li u očeviskom delu Nemanjinu drugi predeo s imenom Рѣкы (što ne bi bilo ništa nemogućno) te da li je Iv. Pavlović dobro učinio, što je mesto Рѣкы napisao Рѣкы? Veći deo očeviskog dela Nemanjina danas je u Srbiji, te nam je dobro poznat. I ono što je još pod Turskom pripada među bolje poznate krajeve. Koliko sam radi ove studije promatrao imena predela u ovom kraju, nisam mogao naći nikakva, koji bi ono ime nosio. Gore navedene dakle reči Prvovenčanoga ja sma-

tram kao prost pleonastički dodatak kojim se hoće da učini izlišna podela među samom dolinom reka i gorskom oblašću, koja se njihovim imenom nazvala. — Stoga držim, da bi u kritičkom izdanju valjalo ostaviti Рѣкы стр. 176, 177)«.

Obeležavajući granice Nemanjine države, Novaković govori da su one išle: »... te dalje između padina Kolubare, Ljiga, Jasenice, Lepanice, Kalenićske rake i Morave, u Moravu prema Stalaću, odakle je uz Mosinje na Jastrebac i niz Jastrebac u Prokuplje (Koprijan)... (стр. 181, 182)«.

Novaković dalje nastavlja:

»Sveti Sava veli da je Nemanja uzeo od grčke zemlje Патъково, Хвостно вьсе и Подрими, Костръць, Дръжьковину, Лабъ, Липлянь, Гльбочицоу, Рѣке, Оушькоу и Поморавие, Загрълатоу, Лѣвьче, Вѣлицу (стр. 222)«.

»Рѣкы predeo su, koji nam valja potražiti. I u prizrenskom i u gjakovičkom okrugu ima danas predela, koji se tim imenom zovu, ali jedno što su ti predeli svi već zauzeti drugim imenom i što se Рѣкы spominju među Dubočicom, Uškom i Pomoravljem (Moravom), upućuje nas nekud na Istočnu Moravu. U hilendarskoj krisovulji Nemanjinoj red je ovaj: Lap, Lipljan, Dubočica, Reke, Zagrlata i t. d. U predelu levih pritoka Moravinih, kuda nas ovi izvori upućuju, nisam mogao naći predela, koji bi se tim imenom zvao. Desne pritoke osim Nišave i od Nišave na više danas su vrlo malo poznate. No ipak u Miličevića (»Knež. Srbiji«. 788) čitamo pri ka-

¹ U A. Majkova, *Istor. srp. naroda*, II izdanje, stoji: »възрастшоу же емоу до отрочыны и приемшоу честь отъчства своего рекомую Топлицоу, Ибрь же и Расиноу и глаголемыя Рѣкы« (стр. 4) (poet Prvovenčanom).

zivanju o Sv. Stevanu ili Lipovcu, da je to mesto na 2 i pol sahr. od Aleksinca na severoistok idući kod izvora Reke, od koje se posle sav taj krajic do Morave zove Reka, a to su sela: »Lipovac, Stanci, Dobrujevac i Katun«. Meni se čini da u ovome imamo Nemanjinim Rekama posljednji trag. U ono se vreme moglo više predela severozapadno, može biti go granice Braničeva i Timoka, kako rvataju gradovi Ravni i Kozelj, pod tim imenom razumevati. Ovo se utvrđuje još bolje tim, što će se odmah niže pokazati, da je Zagrlata, koju Nemanja odmah za Rekama pominje, današnji Bužar — moravski srez okruga Aleksinačkog (str. 228.)«.

Meni nije došao ruku svestraniji pregled ovoga pitanja. Mislim, da je Novaković tu bio najiscrpniji. Stoga mislim, da bi se na njegovom razmišljanju trebalo zadržati.

Meni se, pre svega čini, da se ovde ne može govoriti o kakvoj reci (tekućici), već samo o kakvom predelu, koji je, po reci dobio svoj naziv Reke. Tu popravku u svom prvom mišljenju učinio je sâm Novaković u toku svoga rada, istražujući najzad predeo, a ne reke. Da je to u stvari bio predeo vidi se već i iz toga, što se naročito ističe, u napred navedenim tekstovima i označava onako isto kao Toplica, Ibar, Rasina; a ova imena, koja inače pokazuju reke, u ovom slučaju označavaju samo oblasti oko tih reka. Najzad, i šta bi se osvajalo i dobijalo, ako ne predeli? A ima mnogo primera da predeo dobija naziv po reci, te kako jedan isti naziv služi i za reku i za njenu oblast. Takav je slučaj sa gornjim imenima, a takav slučaj navodi i St. Novaković, po Miličeviću, kod Aleksinca. Prema tome, biće potpuno tačna ona priča, kako je naziva St. Novaković, a po kojoj je Nemanja osvojio predeo, koji je nosio naziv Reke. Ostaje, dakle, kao nesumnjivo, da je to bio predao; a sam naziv toga predela mogao je doći po kakvoj reci, koja je ili bila bez nekakvog naročito imena ili u svome toku imala više imena od kojih nijedno nije nad drugim prevladalo.

Posle, meni izgleda, da je Nemanja, a tako isto i Manojlo, bilo potrebno imati predeo, koji se prostire od planina Mojsinje-Jastrebac do reke Morave, jer se iz toga predela moglo i smetati i pomagati saobraćaju pored Morave. Stoga, ako se uzme da je tačno (a ja mislim, da je tačno) što kaže St. Novaković, da je granica Nemanjine države u ovom delu išla od Mojsinja na Jastrebac, onda je prirodno smatrati podnožje ovih planina do Morave kao zemljište kome teže i Nemanja i Manojlo. Od kolike je vrednosti po saobraćaj bio ovaj predeo vidi se, pored ostalog, još i sada po putu, čiji se ostaci nalaze na bregovima više Ribara (dakle između Jastrebca i leve obale

Morave), a kojim je, po tradiciji, knez Lazar vodio svoju vojsku na Niš i Pločnik. Može biti, a meni to izgleda tačno, da je tada u ovom kraju bilo dva puta: jedan kojim je vezivan Niš sa Beogradom i koji je išao pored Morave, i drugi, kojim je bila vezana zapadna Morava i predeo Rasina, preko Šiljegovca, za Prokuplje i za Niš. Najzad o nekadanjoj važnosti ovoga kraja govori narodna tradicija još i stvaranjem nekakve varoši, »u današnje doba«, odmah do Vel. Šiljegovca², idući Kaoniku u Gjunicu. Može biti da bi tu trebalo potražiti i onaj trg na Moravi, koji bi St. Novaković hteo da nađe u blizini Neričevog hana, na desnoj obali Morave. Najzad o važnosti ovog predela uopće, naročito za saobraćaj i vojne ciljeve i u starije doba, svedoče također dva gradića, od kojih je jedan na izlazu klisure Stalac-Gjunic, na brežuljku iznad Stalaca (poznat danas pod imenom kule Todora od Stalaca), a drugi pri ulazu u klisuru, sroču sela Mojsinja, oko kođa se nalaze neka prastara crkvišta (poznat danas pod imenom gradišta). A zna se već, da su silne vojne prolazile ovim krajem. Po narodnoj tradiciji, koja je veoma živa u ovom predelu, negde između Ribara i Vel. Šiljegovca bio je strahovit boj Filip II. Makedonski, pa je tu po tradiciji, i oko izgubio.

Najzad, ako je tačno da je Zagrlata³ danas moravski srez okr. niškog (ranije bužar-moravski), onda bi i to donekle pomoglo da se raspravi pitanje o Rekama. Reke su, prema tome, u neposrednoj blizini Zagrlate.

No meni se, uostalom, čini, da je ovo pitanje raspravljeno već samim tim, što i danas još postoji među seljacima, koji stanovuju na visovima i obrancima planina Mojsinja i Jastrebca, naziv Reke za tlo pokraj podnožja ovih planina, koje se prostire do

² Po tradiciji, za vreme kneza Lazara Vel. Šiljegovca zvao se Boškovac, po Bošku Jugo-
viću, i tu su bili dvori Boškovi.

³ Imena Zagrlata kao da je bilo poviše (danas postoje slični nazivi sela Grljan, Grlište kod Zaječara). Može biti da se ovim imenom označavao predeo iza ili ispred kakvog klanca, kroz koji reka protiče kao kroz kakvo grlo. U tom slučaju ovde bi se predeo Zagrlata poklapao sa predelom, koji označava St. Novaković. Tako može biti da je ovaj naziv bio samo drugo ime za predeo Reke. — Panta Srećković u svojoj Istoriji srp. naroda (knj. I. Župan. doba, 1884. g. str. 12) kaže: »Struma (Strymon) postaje od više izvora iz Zagrlate«. To je nesumnjivo druga Zagrlata. Ali nije nemoguće, ako se tim imenom hteo da obeleži kakav tesnac, da je neka Zagrlata mogla biti i negde oko Baždara.

Morave. U onom području nalaze se mnoge manje rečice (Srndałjska, Ribarska, Bołjevačka i dr.), od kojih se stvara Mala Reka, potom Velika Reka (ili Šiljegovačka Reka, Ribarska reka i najzad Gjuniška reka prema mestima kroz koja protiče). Te reke daju i danas još naziv Reka ovome predelu.

Nalazim, dakle, da Nemanjine Reke ne treba tražiti gde na drugom mestu već oko

⁴ Житије и жизан Св. Симеона-Немање, od kralja Stevana Prvoventčanoga, po D. Kostiću, ima ovakav tekst: »Узрастав пак до отрочине примио је чест отачаства својега речену Топлицу и Ибар, и Расину, и такозване Реке« (str. 12.) —

današnjeg Velikog Šiljegovca, upravo od Ribara do Gjunica. Sam granični sklop Nemanjine države na to upućuje⁴. Prema tome, Nemanja je, dobivši ovaj predeo, imao za granicu svoje države reku Moravu, te su mu, kao neposredno produženje Rasine bile Reke, zemljište koje se proteže od predela Rasine do reke Morave.

Živko D. Petković.

Rekao bih da se ovde zapetom naročito odvajaju Rasina i Reka od Toplice i Ibra. I ako ova zapeta nije pogrešno stavljena, njom se možda htela jasnije istaći bliskost i zajednica, politička ili geografska, odvojenih predela.

BRAČNI UGOVOR SRPSKE KRALJICE KONSTANCE.

Srpska kraljica Konstanca, čiju neobičnu lepu sliku donosimo u ovoj svesci, bila je iz čuvene mletačke porodice Morozinija. Rođena tetka njenoga oca bila je udata za ugarskog kralja Andriju III. posljednjeg Arpadovog potomka.

Konstanca se 1293. god. udala za Vladislava, sina kralja Stevana Dragutina. Vladislav je, po ugovoru, što ga je kralj Stevan Dragutin prilikom svoje abdikacije (1282. g.) načinio sa svojim bratom Milutinom, trebao da posle Milutinove smrti nasledi srpski presto. Kad je kralj Milutin 1321. g. umro, Vladislav je pokušao da zauzme presto, ali ga je Stevan Dečanski pobedio, te se on povukao u Ugarsku gde je ostao do svoje smrti. Posle smrti svoga oca (1316. god.) Vladislav je nosio titulu srpskog kralja.

Vladislav se 1293. god. oženio Konstancom, kćerkom Mihajla Morozinija. Mi o ženidbi Vladislavljevoj ne znamo skoro ništa, ali nam je u Mlecima sačuvana jedna njena slika, po kojoj se vidi, da je Konstanca bila žena neobične lepote. Sem toga sačuvan nam je bračni ugovor između Vladislava i Konstance, što su ga 24. avgusta 1293. g. sklopili u Mlecima izaslanici Dragutini i Vladislavovi sa Konstancinim roditeljima.

Taj ugovor glasi:

»U ime oca, sina i svetoga duha, amin. — Ja Vasilije, Božjom milošću episkop bosanski, podanik i sluga gospodina Kralja Stevana i Vite Bobaljević, Dubrovčanin, izaslanik od gospodina Kralja Stevana i od gospode Kraljice Katarine i od njihova sina gospodina Vladislava, sa zadatkom, da svršimo ovu stvar, obećavamo i zaklinjemo se u ime gospodina Kralja Stevana i gospode Kraljice Katarine i njihovoga sina Vladi-

slava u njihove i u naše duše gospodinu Albertu Moroziniju, rodaku gospodina Kralja ugarskog, i njegovome sinu Mihailu da Kralj Stevan i gospoda Katarina, uzimaju Konstancu, ćerku Mihaila Morozinija za zakonitu suprugu svome sinu Vladislavu, i da će gospodin Vladislav uzeti je za svoju zakonitu ženu. Svadba će se izvršiti kako je ugovorio gospodin Stevan sa kraljem ugarskim, t. j. oni će uzeti Konstancu, ćerku Mihaila Morozinija za Vladislava, sina kralja Stevana, kako ugovore i u roku koji odrede. Obećavamo i kunemo se na sveta Evanđelija i na časni krst u dušu gospodina kralja Stevana, gospode kraljice Katarine i njihova sina gospodina Vladislava, i u naše duše, da će oni sve ispuniti i održati u vek vekova, amin. Ujedno da će ovo potvrditi gospodin Kralj Stevan i gospoda Kraljica Katarina i gospodin Vladislav ponovo zakletvom, kako je napisano u ovom aktu, koji je pisan srpski i latinski i zapečaćen nama predan i pošto su ova akta overovljena, kako je navedeno, naredili smo Antoniju Hotaju da napiše akt na latinskom jeziku, a Avramu (?) kraljevom svešteniku da ga napiše na srpskom, da ih načine javnim aktima i da ih zapečate.

Ovo je rađeno u Mlecima u velikoj palati gospodina Albertina, a svedoci su bili: Brina episkop tršćanski, brat Jakov iz Rima iz reda propovednika, izabrani episkop Krfski, Ruđer Morozini, Pefilo Morozini, Jovan Pavle dela Fontana iz Ferara, gospodin Marko Michieli i gospodin Jovan Zeno Mlečanin.

Ovo je pisao Avram (?) svećenik spomenutoga kralja Stevana godine od rođenja Hristova 1293., indikta šestoga, meseca avgusta 24. dan«. St. Stanojević.